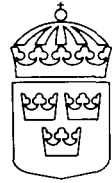

Utrikesutskottets betänkande

1985/86:12

om förbud mot införsel av jordbruksvaror från
Sydafrika m. m. (prop. 1985/86:52)

UU
1985/86:12

Propositionen

I proposition 1984/85:56 med förslag till lag om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia föreslog regeringen riksdagen att dels anta en lag om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia, dels godkänna riktlinjer för den svenska Sydafrikapolitiken. Efter riksdagens godkännande trädde den nya lagen i kraft den 1 april 1985.

Utvecklingen i Sydafrika har under år 1985 drastiskt förvärrats. Ytterligare åtgärder bör därför vidtas från svensk sida som ett led i försöken att med fredliga medel medverka till apartheidsystemets avskaffande. Sådana förslås i nu föreliggande proposition 1985/86:52. De med propositionen framlagda lagförslagen fogas som bilaga 1-3 till detta betänkande.

Utvecklingen i Sydafrika

Det står klart att regimens försök att med våld och repression söka slå ned den svarta befolkningens massiva protester mot det förhatliga apartheidsystemet misslyckats. Undantagstillståndet som infördes den 20 juli i vissa delar av landet har inte dämpat omfattningen och styrkan i protesterna, och fängslandet av tusentals oppositionella har inte knäckt det organiserade motståndet. Lika klart är också att de eftergifter som regimen tvingats tillkännage inte på långt när tillfredsställt oppositionens krav på grundläggande förändringar.

Listan över sammandrabbningar med våld, övergrepp och dödsskjutningar som följd kan göras lång. Antalet dödade sedan hösten 1984 uppskattas till drygt 700 personer. Bara sedan undantagstillståndet infördes har över två tusen människor arresterats och flera hundra dödats.

Oroligheterna inne i Sydafrika tillsammans med de internationellt växande kraven på sanktioner har lett till att ekonomin hamnat i ett kritiskt läge. Utländska banker har stoppat krediter och vägrar att omsätta kortfristiga lån till sydafrikanska banker. Många internationella banker lämnar nu inte heller lån till det privata näringslivet. Flera utländska företag har valt att lämna den sydafrikanska marknaden, några av politiska skäl, andra av ekonomiska skäl eller för att undvika kritik och motstånd från sina anställda och kunder utanför Sydafrika. Till följd av dessa aktioner har den sydafrikanska randen drastiskt sjunkit i värde. Alla återbetalningar på utländska lån har inställts fram till årsskiftet 1985-1986.

I vad gäller förhållandet till grannstaterna kan konstateras att den sydafrikanska destabiliseringspolitiken i regionen har fortsatt, liksom den illegala ockupation av Namibia. Sydafrika har vidgått att man, trots den överenskommelse som träffades med Moçambique år 1984, fortsatt att ge stöd till den regeringsfientliga rörelsen RNM. Under hösten har militära attacker genomförts i de södra delarna av Angola samtidigt som Sydafrika erkänt att man bistår den regeringsfientliga organisationen UNITA. Botswana, som inte tidigare utsatts för direkta militära angrepp, blev under år 1984 och första hälften av år 1985 föremål för upptrappade hot. I juni detta år slog en sydafrikansk kommandostyrka till mot huvudstaden Gaborone.

Internationella åtgärder

I takt med händelseutvecklingen i Sydafrika har omvärlden skärpt sin attityd. I resolutioner antagna under sommaren 1985 har FN:s säkerhetsråd för första gången sedan år 1977, då rådet fattade ett bindande beslut om vapenembargo mot Sydafrika, uppmanat medlemsstaterna att vidta vissa konkreta åtgärder mot Sydafrika, såsom stopp för nyinvesteringar, förbud mot försäljning av datautrustning till sydafrikansk militär och polis, förbud mot försäljning av Krugerrand m. m. I en resolution avseende Namibia den 19 juni 1985 har säkerhetsrådet dessutom uttalat att åtgärder enligt FN-stadgan inkl. sådana enligt stadgans kapitel VII, dvs. bindande sanktioner, kan komma att övervägas.

Utöver FN:s skärpta hållning har under de senaste månaderna ett stort antal länder visat sitt avståndstagande från apartheidregimen genom att införa olika unilaterala åtgärder. Sålunda har t. ex. *USA* beslutat om förbud mot lån till sydafrikanska regeringen samt förbud mot export av datautrustning och datateknologi till sydafrikansk polis och militär och myndigheter ansvariga för upprätthållandet av apartheid. Vidare förbjuds export av kärnteknisk utrustning och teknologi samt import till *USA* av vapen, ammunition och militära fordon från Sydafrika. Statligt exportstöd skall fortsättningsvis endast utgå till sådana amerikanska företag som för sina dotterbolag i Sydafrika tillämpar vissa uppföranderegler, de s. k. Sullivanprinciperna. Senare har *USA* också beslutat om förbud mot import av sydafrikanska Krugerrand. *EG-länderna* har beslutat om vissa sanktioner avseende export av olja, förbud mot export av vapen och paramilitär utrustning, förbud mot nya kontrakt på kärnkraftsområdet och begränsning av kontakterna med Sydafrika inom områdena sport, kultur och vetenskap.

Samväldesländerna har enats om bl. a. förbud mot export av datautrustning till sydafrikansk militär och polis, förbud mot export av olja m. m. Därutöver har samväldesländerna enats om att efter sex månader överväga ytterligare åtgärder, om inte förändringar i Sydafrika då har genomförts.

De skandinaviska länderna beslöt i slutet av juni 1985 att säga upp sina luftfartsavtal med Sydafrika. *SAS* flygningar på Johannesburg i Sydafrika har därmed upphört. Därutöver har *Norge* vad avser handel med Sydafrika haft överläggningar med näringslivet och rekommenderat berörda företag att minska sin handel med Sydafrika. Man har vidare infört ett system för automatisk licensiering av all import från Sydafrika. *Finland* har beslutat om

förbud mot inversteringar i och långivning till Sydafrika. Den finska regeringen har vidare nyligen träffat överenskommelse med näringslivet i syfte att kraftigt reducera importen från Sydafrika. Slutligen har finländska rederier uppmanats att upphöra med all trafik till Sydafrika.

Det nordiska handlingsprogrammet, som antogs vid det nordiska utrikesministermötet den 17–18 oktober, innebär, förutom ökade nordiska ansträngningar för att få till stånd FN-åtgärder mot Sydafrika, även en avsevärd nedskärning av de nordiska ländernas ekonomiska och andra relationer med Sydafrika.

Motiv för nya åtgärder mot Sydafrika

Syftet med den svenska Sydafrikapolitiken är att medverka till en fredlig förändring av Sydafrikas samhällssystem och ett avskaffande av apartheidpolitiken.

Utvecklingen inne i Sydafrika under de senaste månaderna har visat hur den folkliga protesten mot apartheidsystemet mötts med brutalt våld av den vita minoritetsregimen. Det växande samarbetet mellan olika oppositionsgrupper har å sin sida engagerat och medvetandegjort allt större delar av befolkningen och därigenom också bidragit till att politisera motståndet. Allt fler, även bland den vita minoriteten, tycks inse att grundläggande förändringar är ofrånkomliga.

Avgörande för hur och när förändringen sker blir naturligtvis främst de inre förhållandena. Samtidigt har emellertid också omvärldens agerande visat sig vara av stor betydelse. Det ökande trycket från allt fler länder med krav på sanktioner mot Sydafrika har skakat den vita regimen och gett stöd åt alla dem som kämpar mot apartheid. Bland svarta sydafrikaner råder i dag en utbredd enighet om att internationella sanktioner är det effektivaste sättet att utifrån bekämpa apartheidregimen. Även i de angränsande staterna tillstyrks tillgripandet av internationella sanktioner som ett fredligt medel att få till stånd genomgripande förändringar av det sydafrikanska samhällssystemet.

Ett viktigt mål för den svenska Sydafrikapolitiken har varit att påverka andra länder att, i avvaktan på beslut i säkerhetsrådet, ensidigt besluta om åtgärder mot Sydafrika. Det är därför tillfredsställande att den avvaktande hållning till sådana åtgärder som många länder tidigare intagit nu håller på att ändras, och att FN:s säkerhetsråd också uppmanat medlemsländerna att vidta konkreta åtgärder mot Sydafrika. Den uppläggning som Sverige valt för att genomföra sina ensidiga åtgärder mot Sydafrika torde ha fungerat som en modell för flera av de länder som nu beslutat om egna åtgärder.

Sverige bör därför även fortsättningsvis söka påverka andra länder, bl. a. genom att ge exempel på åtgärder som är möjliga att ensidigt genomföra i avvaktan på beslut av FN:s säkerhetsråd om bindande sanktioner.

Förslag till åtgärder

Förbud mot införsel av jordbruksvaror från Sydafrika

Sydafrika har till följd av apartheidsystemet ett i jämförelse med andra länder extremt stort antal fångar. År 1983 uppgick det genomsnittliga antalet

fångar placerade i fängelser till nästan 110 000. Samma år dömdes drygt 260 000 människor till fängelsestraff, varav den alldeles övervägande majoriteten utgjordes av svarta. Det stora antalet förklaras främst av de särskilda apartheidlagar som bl. a. reglerar den svarta befolkningens rätt till boende och förflyttning inom landet.

Användning av fångar och tvångsarbetskraft inom olika sektorer har en lång tradition i det sydafrikanska samhällssystemet, framför allt inom jordbruket, där förfarandet sedan början av 1930-talet reglerats genom olika officiellt fastställda program.

Den internationella arbetsorganisationen ILO konstaterade redan år 1953 i en rapport avseende Sydafrika att det förekom ett legaliserat system av tvångsarbete som tillämpades endast mot den svarta befolkningen i syfte att tillhandahålla en permanent tillgång på arbetskraft till bl. a. jordbruket. I en deklaration om Sydafrikas apartheidpolitik antagen år 1964 av ILO uttalades att systemet med tvångsarbete hade ytterligare utvecklats och förstärkts.

I en rapport som publicerats år 1982 av International Defence and Aid Fund, IDAF, en i Sydafrikasammanhang välkänd brittisk organisation, skulle antalet fångar sysselsatta inom jordbruket år 1980 ha uppgått till minst 90 000 personer. Denna siffra kan ställas i relation till det under samma år totala antalet svarta lantarbetare om ca 700 000. Fångarbetarna skulle således utgöra en betydelsefull andel (drygt 10 %) av lantarbetarna.

Användningen av fångar som arbetskraft berörs bl. a. i det allmänna tull- och handelsavtalet, GATT. I dess artikel XX e) medges undantag från förpliktelserna enligt avtalet om åtgärden avser varor framställda av fångar. Sådana åtgärder får dock inte tillämpas på ett sätt som innebär medel för godtycklig eller oberättigad diskriminering mellan länder där samma förhållanden råder.

Användning av fångar och tvångsarbetskraft förekommer självfallet även på andra håll i världen. Vad gäller jordbruket är dock förhållandena i Sydafrika unika. Omfattningen av fångarbete eller tvångsarbete är exceptionellt stor i förhållande till antalet sysselsatta inom jordbrukssektorn. Flertalet fångar är dömda för brott enligt lagar som utgör själva kärnan i apartheidsystemet och som tillämpas endast mot den svarta majoriteten.

Till följd av att Sydafrika på grund av apartheidsystemet har en omfattande användning av fångar och tvångsarbetskraft inom jordbruket föreslås förbud mot införsel av jordbruksvaror från Sydafrika.

Sveriges import av jordbruksvaror från Sydafrika uppgick år 1984 till 116 milj. kr. De största enskilda posterna utgörs av färska eller torkade frukter och fruktkonserver. Andra större poster är fodermedel och köksväxter. Importförbudet bör omfatta samtliga jordbruksvaror, dvs. sådana varor som regleras i 1-24 kap. i lagen (1977:975) med tulltaxa.

Rätt för kommuner och landstingskommuner att vidta bojkottåtgärder mot Sydafrika

Vid olika tillfällen har det ifrågasatts om kommuner och landstingskommuner bör ha rätt att engagera sig i internationella frågor. Det har bl. a. gällt frågan om att i den kommunala upphandlingsverksamheten bojkotta vissa

varor för att därigenom visa solidaritet med människor i andra stater. I rättspraxis har det slagits fast att sådana åtgärder inte ryms inom den kommunala kompetensen enligt nu gällande regler.

Frågan huruvida den kommunala kompetensen bör utvidgas till att omfatta solidaritetsyttringar i internationella frågor övervägs för närvarande av stat-kommun-beredningen (C 1983:02).

Mot bakgrund av den akuta situationen i Sydafrika har beredningen föreslagit att den kommunala kompetensen vidgas till att omfatta bojkottaktioner mot sydafrikanska varor och tjänster. Beredningen anser att denna fråga kan behandlas avskilt från de övriga problem som är förknippade med kommunalt engagemang i frågor som rör internationella förhållanden.

Regeringen har redan vidtagit åtgärder i fråga om statlig upphandling från Sydafrika genom att i en rekommendation till de statliga myndigheterna uppmana dessa att avstå från upphandling i Sydafrika. Det är lämpligt att även kommuner och landstingskommuner får möjlighet att avstå från sådan upphandling.

Regeringen föreslår en särskild lag som reglerar den kommunala kompetensen på detta område. Detta är en speciell åtgärd betingad av de unika förhållandena i Sydafrika. Lagen bör därför utformas så att behörigheten endast omfattar sådana aktioner som direkt riktas mot Sydafrikas apartheidpolitik. Detta innebär i praktiken att kommuner och landstingskommuner i sin upphandlingsverksamhet får vägra att köpa varor och tjänster som har Sydafrika som ursprungsland.

Med hänsyn till att den allmänna frågan om kommunala solidaritetsyttringar i internationella frågor behandlas särskilt av stat-kommun-beredningen och detta arbete fortfarande pågår bör lagen tidsbegränsas. Det kan vara ändamålsenligt att lagen till en början får en giltighetstid av ett år. Därefter får ett nytt ställningstagande göras mot bakgrund av då gjorda erfarenheter av utvecklingen i Sydafrika.

Ändringar i lagen om vissa internationella sanktioner

Lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner, som trädde i kraft den 1 juli 1971, tillkom för att ge regeringen möjlighet att snabbt vidta åtgärder i den mån sådana påkallas med anledning av beslut eller rekommendationer som har meddelats av FN:s säkerhetsråd. Lagen är en s. k. fullmaktslag, som formellt är i kraft, men som endast kan tillämpas för att fullgöra säkerhetsrådets beslut eller rekommendationer. Det ankommer på regeringen att förordna om de åtgärder som påkallas därav.

Föreskrifter som regeringen meddelar är straffsanktionerade enligt 11 §. Någon särskild straffskala för grova brott finns emellertid inte.

Efter tillkomsten av nyssnämnda lag har straffbestämmelserna i varusmuggningslagen skärpts. Om brottet är att anse som grovt, är straffet numera fängelse lägst sex månader och högst sex år.

Med denna skärpning i varusmuggningslagen kan – till följd av de stora skillnaderna i straffmaximum – straffnivån för grövre brottslighet i praktiken variera kraftigt mellan de två lagarna. Det är därför angeläget att nu göra en justering i straffbestämmelserna i lagen om vissa internationella sanktioner i

syfte att nå större överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i varusmuggningslagen.

Detta bör ske på så sätt att det i lagen om vissa internationella sanktioner införs en särskild straffskala för grova brott; denna bör bestämmas till fängelse högst fyra år. Den nya bestämmelsen bör tas in i första stycket i 11 §.

Härutöver bör i 15 § göras en ändring av redaktionell natur.

Förbud mot införsel av Krugerrand

FN:s säkerhetsråd har den 26 juli 1985 antagit en resolution, nr 569, i vilken medlemsstaterna uppmanas att vidta åtgärder mot Sydafrika bl. a. i form av förbud mot nyinvesteringar i Sydafrika, restriktioner på sportens och kulturens områden samt förbud mot försäljning av Krugerrand och andra mynt som har präglats i Sydafrika. Resolutionen är inte bindande för medlemsstaterna utan en rekommendation till dessa att vidta de av säkerhetsrådet föreslagna åtgärderna.

Sverige hade redan innan denna resolution tillkom vidtagit åtgärder som innebär att resolutionen till övervägande del har efterkommits. Detta gäller dock ej försäljningen av Krugerranden.

Krugerranden är ett sydafrikanskt samlarmynt som började präglas i slutet av 1960-talet i syfte att ge småsparare möjlighet att investera i guld och samtidigt stimulera efterfrågan på sydafrikanskt guld. Merparten av produktionen säljs på export och Krugerranden jämte övrig gullexport svarar för drygt 50 % av Sydafrikas totala exportintäkter. Sveriges import av Krugerrand är obetydlig, liksom importen av andra mynt präglade i Sydafrika.

För att uppfylla resolutionen såvitt avser Krugerrand har regeringen beslutat införa ett förbud mot import till Sverige av Krugerrand. Förbudet träder i kraft den 1 december 1985.

Övriga åtgärder

I propositionen redovisas också, för riksdagens kännedom, vissa åtgärder som regeringen vidtagit under hösten 1985.

Rekommendationer till näringslivet och rederier i vad avser utbytet med Sydafrika m. m.

I sitt gemensamma handlingsprogram har de nordiska länderna enats om att rekommendera nordiska företag att avstå från handel med Sydafrika.

Mot bakgrund härav har regeringen den 10 oktober beslutat om rekommendationer till näringslivet och de svenska rederierna i vad avser Sydafrika. I rekommendationen till näringslivet uppmanas de företag som exporterar till eller importerar från Sydafrika att söka finna andra marknader och leverantörer i syfte att minska handelsutbytet med detta land. Regeringen fäster i rekommendationen också näringslivets uppmärksamhet på det dekret om skydd mot exploatering av Namibias naturtillgångar som antogs av FN:s Namibiaråd år 1974 och rekommenderar att bestämmelserna däri respekteras.

I rekommendationen till rederierna uppmanar regeringen dessa att om möjligt undvika trafik på Sydafrika och att i första hand försörja övriga länder i södra Afrika via hamnar utanför Sydafrika.

Som en uppföljning av rekommendationerna har regeringen också haft överläggningar med representanter för näringslivet och rederierna.

Regeringen utgår från att berörda företag och rederier kommer att söka följa rekommendationerna.

Utredning om användning i det svenska näringslivet av metaller m. m. från Sydafrika

Regeringen har uppdragit åt kommerskollegium att, i samverkan med överstyrelsen för ekonomiskt försvar och statens industriverk, bl. a. utreda användningen av metaller och mineral från Sydafrika i svenskt näringsliv och tänkbara effekter av minskad eller stoppad import av dessa metaller och mineraler.

Kommerskollegium har överlämnat en första rapport som behandlar sex metaller. Sammanfattningsvis konstateras att ett avbrott i direkthandeln mellan Sverige och Sydafrika endast skulle medföra begränsade effekter i form av fördyringar till följd av behovet att söka nya inköpskällor. Någon nämnvärd kvantitetseffekt i försörjningen bedöms inte uppstå. Ett avbrott i Sydafrikas produktion och export av nämnda metaller skulle däremot ställa västvärldens industriländer inför djupgående försörjningsproblem.

Motioner

I motion 1985/86:140 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas

1. att riksdagen uttalar sig för en fullständig ekonomisk bojkott av Sydafrika,

2. att riksdagen med ändring av proposition 1985/86:52 beslutar att förbudet mot införsel av jordbruksvaror från Sydafrika också skall gälla Namibia.

I motion 1985/86:141 av Karin Söder m. fl. (c) hemställs

1. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära initiativ till förhandlingar med svenskt näringsliv i syfte att uppnå frivilliga överenskommelser om begränsning av handeln med Sydafrika och Namibia, samt med rederierna om att undvika trafik på Sydafrika,

2. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att denna tar initiativ till en utredning om möjligheterna att avveckla Sveriges beroende av mineralimport från Sydafrika,

3. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om lagstiftning för att förhindra all svensk export inom kärnkraftsområdet till Sydafrika.

I motion 1985/86:142 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om riktlinjer för svensk Sydafrikapolitik,

2. att riksdagen beslutar införa en lag om intyg som villkor för import av sydafrikanska jordbruksprodukter i enlighet med vad som i motionen anförs,
3. att riksdagen därmed avslår regeringens förslag till "Lag om förbud mot införsel av jordbruksvaror från Sydafrika",
4. att riksdagen avslår regeringens förslag till "Lag om rätt för kommuner och landstingskommuner att vidta bojkottåtgärder mot Sydafrika".

I motion 1985/86:143 av Ingemar Eliasson m. fl. (fp) hemställs

1. att riksdagen uttalar att dispenser från lagen om investeringsförbud i Sydafrika för svenska företags investeringar inte bör beviljas så länge som det råder undantagstillstånd i Sydafrika,
2. att riksdagen uttalar att regeringen inom GATT, med åberopande av den position FN:s säkerhetsråd intagit, aktualiserar frågan om en stadgeändring som skulle möjliggöra handelssanktioner mot Sydafrika från enskilda stater.

Sammanfattning av motionernas innehåll

I motion 140 (vpk) hälsas samtliga propositionens förslag med tillfredsställelse. De tillgodoser krav som vänsterpartiet kommunisterna och andra motståndare mot apartheidsystemet drivit under många år. Samtidigt vill dock motionärerna även aktualisera vad man anser vara den enda acceptabla lösningen av Sveriges relationer med Sydafrika, nämligen en lagstiftning om fullständig ekonomisk bojkott. Det erinras härvid om de argument för bojkott och förslag till lagstiftning härom som partiet tidigare år utvecklat. Enligt motionärerna bör riksdagen i samband med behandlingen av nu föreliggande proposition uttala sig för ett genomförande av dessa förslag.

Vad gäller förbudet mot import av jordbruksvaror från Sydafrika krävs i motionen att detta även skall omfatta Namibia för att på så sätt göra det omöjligt att kringgå lagen genom transfereringar via Namibia.

I motion 141 (c) konstateras bl. a. att den svenska restriktiva Sydafrikapolitiken varit riktig och tjänat som efterföljansvärt exempel. Detta visas av att allt fler stater nu agerar mot den sydafrikanska regeringen. Mot bakgrund av situationen i Sydafrika och den skärpta hållningen från en rad stater och FN:s säkerhetsråd är det riktigt att för svenskt vidkommande vidta ytterligare åtgärder.

Motionärerna är således positiva till propositionens förslag. Det finns dock anledning att föreslå vissa ytterligare skärpningar. Som exempel anförs frivilliga överenskommelser med näringslivet om begränsningar i handelsutbytet med Sydafrika, vidare en utredning om möjligheterna att avveckla Sveriges beroende av mineralimport från Sydafrika och slutligen särskild lagstiftning om förbud mot svensk export inom kärnkraftsområdet. Efter FN:s säkerhetsråds beslut i juli bör det inte finnas några hinder för att införa ett sådant förbud, påpekar motionärerna.

I motion 142 (m) fastslås bl. a. att det råder bred enighet i Sverige kring avståndstagandet från apartheidsystemet. Utifrån denna breda enighet bör Sverige medverka till att den förändring som är ofrånkomlig i Sydafrika sker på fredlig väg och inom sådan tid att en våldsamt, väpnad omvälvning med

ofantliga lidanden för alla sydafrikaner undviks. En renodlad isoleringspolitik kan inte främja en fredlig omvandling i demokratisk riktning. Kontakter med och stöd till de demokratiska krafterna i Sydafrika är väsentliga inslag i kampen mot apartheid.

I vad gäller de i propositionen föreslagna åtgärderna anför motionärerna att lagen om förbud mot nyinvesteringar på sin tid bröt mot den huvudlinje i svensk utrikespolitik som anger att om Sverige skall delta i sanktioner eller sanktionsliknande åtgärder mot ett annat land åtgärden skall föregås av beslut av FN:s säkerhetsråd. I nuvarande läge skulle dock ett avskaffande av denna lagstiftning innebära att Sverige skulle sända fel signaler till omvärlden. Då FN:s säkerhetsråds resolution den 26 juli 1985 nu dessutom ger visst stöd för de svenska åtgärderna bör lagen enligt motionärernas mening tills vidare fortsätta att gälla. De två förslagen om särskild straffskala för grova brott resp. förbudet mot införsel av Krugerrand biträds.

Beträffande förslaget om generellt förbud mot införsel av jordbruksprodukter från Sydafrika delar motionärerna regeringens inställning att åtgärder bör vidtas mot användningen av fångar i det sydafrikanska jordbruket. Enligt motionen skall detta emellertid ske på annat sätt: import av jordbruksprodukter från Sydafrika skall vara förbjuden med mindre importören kan visa upp ett intyg i vilket producenten av varorna styrker att fångarbetskraft eller tvångsarbete inte utnyttjats.

Förslaget om kommunala bojkottåtgärder avvisas av motionärerna med motiveringen att Sveriges utrikes-, säkerhets- och biståndspolitik skall utformas av riksdag och regering. Därtill framhålls att den övervägande delen av kommunernas import består av lantbruksprodukter, varför de skulle omfattas av nyssnämnda förslag om företeende av intyg.

I motion 143 (fp) heter det bl. a. att utvecklingen i Sydafrika under det senaste året genomgått en drastisk förändring, vilket också gäller den internationella opinionen. Detta skulle, menar motionärerna, kunna motivera den avveckling av svensk företagsamhet som förutsågs i propositionen förra året om en översyn av lagen mot nyinvesteringar i Sydafrika. Riksdagen bör således uttala att regeringen inte bör bevilja dispenser för svenska företags investeringar så länge det råder undantagstillstånd i Sydafrika.

Motionärerna stöder den nu föreliggande propositionens förslag om förbud mot införsel av jordbruksprodukter. Därutöver bör emellertid regeringen inom GATT aktualisera frågan om en stadgeändring som skulle möjliggöra handelssanktioner mot Sydafrika från enskilda stater. En undantagsparagraf med särskild inriktning på Sydafrika vore väl motiverad. När den nya GATT-rundan påbörjas har Sverige ett naturligt tillfälle att ta upp denna sak, skriver motionärerna.

Utskottet

Sveriges Sydafrikapolitik

I det föregående har lämnats en beskrivning av utvecklingen i Sydafrika under senare tid.

Den vita minoritetens förtryck mot den sydafrikanska befolkningsmajori-

teten har dramatiskt ökat under det gångna året. Undantagstillstånd råder i delar av landet. Yttrandefriheten har inskränkts ytterligare. Hundratals svarta och färgade har dödats, tusentals har arresterats bara sedan i somras. Den politiska oron har försämrat ekonomin. Skulderna till utlandet har ökat så att landet tvingats inställa betalningarna till utlandet.

Sydafrika är i dag ett samhälle i begynnande sönderfall. Även från företagen i Sydafrika och från kretsar som står den sydafrikanska regeringen nära reses krav på förändringar av samhället. Regeringen har också, som beskrivs i propositionen, beslutat om vissa uppmjukningar av apartheidsystemet och förespeglat ytterligare förändringar. Den nya inställningen är ett uttryck för det tvångsläge den sydafrikanska regeringen befinner sig i som ett resultat av den yttre och inre oppositionen mot apartheidpolitiken.

Allt fler länder har under den senaste tiden insett att påtryckningar av olika slag mot Sydafrika är nödvändiga och att landets vita majoritet inte är oemottaglig för beslutsamma internationella åtgärder. I propositionen lämnas en beskrivning av FN:s säkerhetsråds beslut och av en rad enskilda länders sanktionsåtgärder. Utskottet finner det glädjande att den Sydafrikapolitik de nordiska länderna sedan länge fört vunnit efterföljd i en rad länder.

I den situation som nu uppstått är det enligt propositionen mer angeläget än någonsin att omvärldens stöd och bidrag till kampen mot apartheid ökar samt att det internationella trycket mot Sydafrika skärps. Utskottet delar denna uppfattning. Det är också i hög grad önskvärt att villkorade och samordnade och därigenom verkningsfulla internationella aktioner kommer till stånd, så att det står klart för Sydafrika att det internationella samfundet förväntar sig ett upphävande av apartheidpolitiken.

I de följande avsnitten i detta betänkande behandlar utskottet de förslag till åtgärder bl. a. på handelns område som regeringen lagt fram, samt de motioner som väckts i anledning därav. I detta inledande avsnitt vill utskottet behandla det yrkande i motion 142 (m) som föreslår delvis nya riktlinjer för svensk Sydafrikapolitik.

I motionstexten hänvisas bl. a. till tidigare motionsförslag i denna riktning från samma parti (jfr UU 1984/85:6). En alternativ Sydafrikapolitik bör bl. a. utgå från att sanktioner mot Sydafrika måste beslutas av FN:s säkerhetsråd för att bli verkningsfulla. I väntan på bindande beslut i FN kan Sverige verka för en förändring i Sydafrika bl. a. genom att ge bistånd exempelvis till medborgarrätts- och fackliga organisationer inne i Sydafrika. Utbildningen för den icke vita befolkningen bör på samma sätt kunna stödjas, liksom apartheidpolitikens offer. En etisk kod för de svenska företagens verksamhet i Sydafrika kan också vara ett bidrag till en förändring av apartheidpolitiken, heter det i motionen.

När utskottet för knappt ett år sedan behandlade motsvarande yrkanden (UU 1984/85:6) anförde utskottet att det beklagligtvis fanns få tecken i den sydafrikanska verkligheten som tydde på att en "påverkans strategi" av det slag som skisserades i den då föreliggande motionen skulle nå det avsedda syftet.

Utskottet gör även nu bedömningen att utvecklingen i Sydafrika för länge sedan kommit förbi det skede då enbart en inre påverkan genom bistånd, uppföranderegler för företag och stöd åt medborgarrättsrörelser kan få

någon avgörande inverkan. Det hindrar inte att det fortfarande finns anledning för Sverige att så långt det är möjligt stödja en alternativ utveckling i Sydafrika med humanitärt bistånd. I det läge den sydafrikanska befolkningen nu befinner sig är det uppenbarligen särskilt nödvändigt att alla kanaler utnyttjas för att lindra nöd och bistå dem som förföljs.

Utskottet vill sålunda inte betrakta förslagen i yrkande 1 i motion 142 som något alternativ men väl som ett komplement till den politik som Sverige för mot Sydafrika.

Med det anförda torde yrkandet anses besvarat.

Åtgärder på handelsområde

Sverige har hittills inte vidtagit några åtgärder mot Sydafrika på handelsområde annat än sådana som följer av säkerhetsrådets beslut om vapenembargo. Vidare råder sedan länge förbud mot export av kärnkraftsutrustning från Sverige till Sydafrika. Skälet till att Sverige inte ensidigt inskridit mot handeln med Sydafrika är att vi anser att endast ett beslut av FN:s säkerhetsråd kan upphäva våra åtaganden enligt GATT.

På förslag av riksdagen och mot bakgrund av utvecklingen i Sydafrika har regeringen gjort en förnyad genomgång av möjligheterna att begränsa handeln med Sydafrika utan att bryta mot GATT. Regeringens överväganden har lett till det i propositionen framlagda förslaget att förbjuda införsel av jordbruksvaror från Sydafrika (se bil. 1). Förbudet föreslås under åberopande av artikel XX i GATT, i vilken bl. a. medges undantag för varor framställda av fångar.

Användningen av fångarbetskraft inom det sydafrikanska jordbruket är allmänt känd. Den konstaterades av ILO i en rapport redan år 1953. I propositionen beskrivs närmare de tre olika system som för närvarande används i Sydafrika för att inom jordbruket sysselsätta personer som dömts bl. a. mot passlagarna. Sammanlagt torde det röra sig om ca 90 000 personer vilket är drygt 10 % av arbetsstyrkan inom jordbruket. Därtill kommer att en stor grupp fångar "hyrs ut" till privata jordbruk.

Enligt regeringens mening är det av dessa skäl motiverat att ingripa mot importen av jordbruksvaror från Sydafrika. Ingen av de i anledning av propositionen väckta motionerna motsätter sig handelsbegränsande åtgärder på jordbruksområdet. I motion 142 (m) föreslås emellertid ett alternativt system för att uppnå samma syfte. Enligt detta skall import av jordbruksprodukter från Sydafrika vara förbjuden såvida inte importören kan uppvisa ett intyg, i vilket producenten av varorna styrker att fångarbetskraft eller tvångsarbete inte utnyttjas i produktionen.

Det av motionärerna föreslagna systemet liknar det som sedan länge används i USA, men där inte bara mot Sydafrika. Utskottet är emellertid inte övertygat om att det erbjuder några avsevärda praktiska fördelar framför det av regeringen föreslagna. Eftersom den sydafrikanska lagstiftningen allvarligt försvårar och i vissa fall kriminaliserar insyn i den sydafrikanska fångvården, torde det bli svårt att genomföra en tillförlitlig kontroll av produktionen. Vidare kan det hävdas att en importlicensiering av den utformning som föreslås i motionen är ett handelshinder som inte utan vidare

är förenligt med GATT:s regler. I valet mellan de föreslagna metoderna vill utskottet förorda den av regeringen angivna. Yrkandena 2 och 3 i motion 142 avstyrks därför.

I motion 140 (vpk) föreslås i yrkande 2 att förbudet mot införsel av jordbruksvaror skall avse också Namibia. Som skäl anför motionärerna risken för att Sydafrika söker leda sin export av jordbruksprodukter över Namibia för att kringgå lagen.

Det förekommer för närvarande knappast någon import av jordbruksvaror från Namibia till Sverige. Utskottet vill vidare erinra om att förbudet avser varor med ursprung i Sydafrika. Den sydafrikanska export av jordbruksvaror som till äventyrs kan ske via namibiskt territorium är således förbjuden. Utskottet utgår emellertid från att regeringen noga följer utvecklingen av exporten från Sydafrika, Namibia och angränsande länder och vid behov återkommer med förslag om det skulle visa sig nödvändigt att komplettera lagen.

Yrkande 2 i motion 140 får därmed anses besvarat.

I ett par motioner föreslås längre gående handelspolitiska åtgärder mot Sydafrika. Motion 140 (vpk) anser att riksdagen nu bör uttala sig för en fullständig ekonomisk bojkott av Sydafrika.

Utskottet har förståelse för att kraven på en handelsbojkott växer sig starkare och välkomnar att allt fler stater beslutat om eller överväger olika åtgärder. Det är emellertid fortfarande utskottets åsikt att ekonomiska sanktioner mot Sydafrika bör vara förenliga med våra åtaganden i GATT och att det endast är FN:s säkerhetsråd som kan häva GATT:s regler. Sverige bör fortsatt verka för att säkerhetsrådet fattar de erforderliga besluten i detta hänseende. Vissa steg i den riktningen har redan tagits av rådet.

Yrkande 1 i motion 140 (vpk) avstyrks med hänvisning till det anförda.

Även motion 143 (fp) vill åstadkomma en handelsbojkott mot Sydafrika och föreslår i det syftet att regeringen aktualiserar frågan om en stadgeändring av GATT som skulle möjliggöra sanktioner även från enskilda länder.

GATT är ett handelspolitiskt instrument som syftar till att skydda och utveckla frihandeln i världen. Det har inte varit avsikten att dess regler samtidigt skulle vara anpassade för att nå andra mål, såsom politiska förändringar i medlemsländerna. GATT-reglerna har sedermera kompletterats med en bestämmelse av innebörd att FN:s säkerhetsråd under vissa betingelser kan häva ett GATT-åtagande.

Utskottet anser att det i första hand är genom ett beslut i säkerhetsrådet som utrymme bör skapas för internationella handelssanktioner mot Sydafrika. Försök att uttryckligen ändra GATT-reglerna i den riktning motionärerna önskar skulle innebära risker för att GATT förlorar något av sin möjlighet att slå vakt om de mål avtalet främst är till för att förverkliga. Därtill kommer att det inte torde finnas större politiska och praktiska förutsättningar att åstadkomma en stadgeändring i GATT än att få till stånd de erforderliga besluten i FN:s säkerhetsråd. Detta hindrar inte att utskottet skulle välkomna ett initiativ av regeringen för att få till stånd en principiell diskussion inom GATT och FN om vilka möjligheter avtalet erbjuder medlemsländerna att vidta åtgärder mot Sydafrika med stöd av de beslut eller

rekommendationer säkerhetsrådet har fattat eller kommer att fatta.

Med det anförda torde yrkande 2 i motion 143 (fp) få anses besvarat.

Ytterligare handelsåtgärder mot Sydafrika föreslås i motion 141 (c). I dess första yrkande begärs att regeringen tar initiativ till förhandlingar med svenskt näringsliv i syfte att uppnå frivilliga överenskommelser om begränsning av handeln samt med rederierna om att undvika trafik på Sydafrika.

Utskottet vill med anledning härav först erinra om att sådana överläggningar fördes mellan regeringen och näringslivet åren 1977–1978 i avsikt att nå fram till frivilliga begränsningar av svenska företags investeringar i och ekonomiskt utbyte med Sydafrika. Företagen var vid det tillfället inte benägna att ålägga sig några frivilliga begränsningar. Som framgår av propositionen har regeringen nyligen riktat en uppmaning till svenska företag att minska sitt handelsutbyte med Sydafrika. En motsvarande rekommendation har riktats till rederierna. Utskottet utgår från att dessa rekommendationer skall ge resultat. Utskottet utgår också från att regeringen vid behov kommer att uppta förnyade överläggningar med företagen. Om syftet med rekommendationerna inte uppnås är emellertid handelsministern beredd att föreslå att ett licenssystem införs för handeln med Sydafrika, så att varuubygets utveckling kan följas i detalj. Detta kan ge underlag för fortsatta åtgärder.

Yrkande 1 i motion 141 (c) får därmed anses besvarat.

I samma motions yrkande 2 föreslås att regeringen skall utreda möjligheterna att avveckla Sveriges beroende av mineralimport från Sydafrika.

Som redovisas i propositionen har kommerskollegium avlämnat en rapport till regeringen om importen av sex viktiga metaller. I rapporten konstateras sammanfattningsvis att ett avbrott i direkthandeln mellan Sverige och Sydafrika endast skulle få begränsade effekter. Sammantaget har dock de västliga industriländerna så stor import från Sydafrika av dessa metaller att ett avbrott i all produktion i och utförsel från Sydafrika skulle kunna få allvarliga konsekvenser.

Rapporten studeras för närvarande inom regeringskansliet. På vissa punkter kan den behöva kompletteras med ytterligare uppgifter, särskilt för att belysa vilka andra leveransmöjligheter som står till buds. Det är enligt utskottets mening angeläget att regeringen och de berörda företagen vidtar erforderliga åtgärder för att så långt som möjligt minska Sveriges framtida beroende av mineralimport från Sydafrika.

Med det anförda torde syftet med yrkande 2 i motion 141 (c) vara tillgodosett, varför det anses besvarat.

I motionen föreslås vidare lagstiftning för att förhindra export inom kärnkraftsområdet till Sydafrika. Motionärerna hänvisar till säkerhetsrådets beslut från juli 1985 och anser att det efter detta inte bör föreligga några hinder för ett särskilt förbud mot export på kärnkraftsområdet.

Genom säkerhetsrådets resolution 569 av den 26 juli 1985 anmodas FN:s medlemsstater att införa förbud mot alla nya avtal på kärnkraftsområdet med Sydafrika. Vid all export från Sverige av utrustning eller material för kärnteknisk verksamhet krävs dock redan tillstånd av regeringen enligt lagen och förordningen – båda av år 1984 – om kärnteknisk verksamhet. I lagen finns en hänvisning till de överenskommelser Sverige ingått i syfte att hindra

spridning av kärnvapen. Därmed åsyftas bl. a. icke-spridningsfördraget (NPT).

UU 1985/86:12

I utrikesdebatten den 30 mars 1977 framförde utrikesminister Karin Söder bl. a. att exporttillstånd på kärnkraftsområdet till icke-kärnvapenstater endast kan lämnas om de ratificerat NPT eller gjort minst motsvarande kontrollåtaganden genom IAEA. Detta uttalande har förblivit vägledande för den svenska exportpolitiken på området och sedermera upprepats i flera regeringsdokument. Eftersom Sydafrika står utanför NPT sker följaktligen ingen svensk export av kärnteknisk utrustning till Sydafrika. Syftet med säkerhetsrådets rekommendation från juli 1985 är således sedan lång tid redan uppfyllt för svenskt vidkommande. Av detta skäl finns det enligt utskottets bedömning inget behov av en särskild lagstiftning för Sydafrika som i praktiken inte skulle sträcka sig längre än redan gällande generella svenska riktlinjer på kärnkraftsområdet.

Även yrkande 3 i motionen får därmed anses besvarat.

Under detta avsnitt vill utskottet också erinra om att regeringen i propositionen förutsett att förbudet mot import av jordbruksvaror kan komma att medföra ekonomiska förluster för svenska företag. Utskottet delar regeringens bedömning att det inte bör bli fråga om någon lagfäst rätt till ersättning. Däremot bör, som regeringen också framhåller, det inte uteslutas att en viss gottgörelse kan behöva utgå efter ansökan och särskild prövning.

Kommunala bojkottåtgärder

Stat-kommun-beredningen (dir. 1983:30) har i en promemoria ställt till chefen för civildepartementet föreslaget att kommuner och landstingskommuner skall ges rätt att vidta bojkottåtgärder mot sydafrikanska varor och tjänster. Detta innebär i praktiken att kommunerna ges möjlighet att i likhet med statliga myndigheter avstå från upphandling i Sydafrika. I fråga om kommunerna krävs emellertid att en lag stiftas för att ge dem denna rätt, eftersom kommunallagen och rättspraxis inte ger utrymme för sådana beslut. I propositionen föreslås därför en särskild Lag om rätt för kommuner och landstingskommuner att vidta bojkottåtgärder mot Sydafrika (se bil. 2).

Lagen skall endast avse bojkottaktioner som riktar sig mot Sydafrika och import av varor och tjänster från detta land. Lagen föreslås vidare bli tidsbegränsad till ett år. Den upphör således att gälla den 31 december 1986. Någon ändring av kommunallagen är inte erforderlig.

I motion 142 (m) hemställs att riksdagen avslår lagförslaget med motiveringen att Sveriges utrikes-, säkerhets- och biståndspolitik skall utformas av riksdag och regering.

Utskottet vill erinra om att den föreslagna tidsbegränsade lagen endast avser Sydafrika och att den således inte innebär någon allmän utvidgning av den kommunala kompetensen. En liknande utvidgning har för övrigt skett på andra avgränsade områden, exempelvis rätten för kommuner att lämna katastrofhjälp. Ingen konflikt med kommunallagen föreligger således.

En möjlighet för kommunerna att delta i bojkottaktioner mot Sydafrika ligger i linje med den av riksdag och regering beslutade Sydafrikapolitiken.

Det föreligger med andra ord inte risk för att kommunerna skall föra en från statsmakterna avvikande utrikespolitik.

UU 1985/86:12

Med hänvisning härtill avstyrks yrkande 4 i motion 142 (m).

Övriga åtgärder mot Sydafrika

I propositionen föreslås att en särskild straffskala för grova brott införs i lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner innebärande att straffmaximum för grova brott höjs från två till fyra år (se bil. 3). Förslaget motiveras av att varusmuggningslagens straffbestämmelser under senare tid skärpts och att därför en motsvarande skärpning av straffbestämmelserna i sanktionslagen är påkallad för att bringa de båda lagarna i bättre överensstämmelse med varandra. I propositionen redovisas frågan närmare.

Utskottet har ingen erinran mot förslaget.

Regeringen har beslutat att, med verkan från den 1 december 1985, förbjuda införsel till Sverige av det sydafrikanska guldmyntet Krugerrand. Åtgärden är en följd av att FN:s säkerhetsråd i den tidigare nämnda resolutionen av den 26 juli 1985 anmodat medlemsstaterna att förbjuda försäljningen av Krugerrand och andra guldmynt som präglats i Sydafrika. Införselbudet har meddelats med stöd av sanktionslagen (1971:176). Det är en fullmaktslag, vars tillämpning skall underställas riksdagens prövning inom en månad.

Utskottet har ingen erinran mot att regeringen tillämpar sanktionslagen för detta ändamål.

I detta avsnitt vill utskottet också behandla yrkande 1 i motion 143 (fp), i vilket hemställs att riksdagen uttalar att inga dispenser från lagen om investeringsförbud bör beviljas så länge det råder undantagstillstånd i Sydafrika.

Delvis nya bestämmelser för undantag från investeringsförbudet gäller från den 1 april 1985, det s. k. särskilda åtagandet (prop. 1984/85:56, UU 1984/85:6). I Sydafrikalagen 8 § stadgas följande:

Regeringen får medge en sådan juridisk person som avses i 6 § rätt tills vidare att utan hinder av förbuden i 1 och 2 §§ ersätta anläggningstillgångar och hyrd egendom samt göra sådana investeringar och hyra sådan egendom som förbättrar arbetsmiljö och arbetsförhållanden för de anställda, om denne åtar sig att inte härigenom utvidga sin verksamhet i Sydafrika och Namibia. Medgivandet får återkallas om verksamheten utvidgas eller det i övrigt föreligger särskilda skäl.

Ett medgivande får förenas med villkor.

Ett flertal företag har ansökt om att få begagna detta förfarande. Regeringen kommer att under våren 1986 bereda inkomna ansökningar. Inga ansökningar enligt den reguljära undantagsregeln (6 §) föreligger för närvarande.

Utskottet förutsätter att regeringen, i varje fall under den tid undantagstillstånd råder i någon del av Sydafrika, inte – utom i undantagsfall då t. ex. uppenbara sociala eller humanitära motiv föreligger – kommer att medge dispenser från det gällande investeringsförbudet eller sådan rätt till särskilda åtaganden som stadgas i Sydafrikalagens 8 §. Därigenom torde det huvudsakliga syftet med förslaget i motion 143 kunna uppfyllas.

Utskottet noterar i sammanhanget att utrikeshandelsministern, när han i september 1985 presenterade de i propositionen föreslagna åtgärderna mot Sydafrika, tillkännagav att regeringen inte hade för avsikt att bevilja några dispenser under återstoden av innevarande år.

Utskottet vill vidare framhålla att den svenska Sydafrikapolitiken skall ses över före utgången av år 1990. Översynen skall bl. a. omfatta en omprövning av lagen och dispenssystemet. Det bör emellertid finnas en beredskap även för en mycket snabb skärpning av lagen om investeringsförbud och de andra förändringar av vår Sydafrikapolitik som påkallas av omständigheterna.

Men det anförda får yrkande 1 i motion 143 (fp) anses besvarat.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *riktlinjer för svensk Sydafrikapolitik*
att riksdagen förklarar motion 1985/86:142 yrkande 1 besvarad med vad utskottet anför,

--	--
2. beträffande *förbud mot införsel av jordbruksvaror från Sydafrika* res. 1 (m)
att riksdagen med bifall till propositionens förslag och med avslag på motion 1985/86:142 yrkandena 2 och 3 antar det till propositionen fogade förslaget till Lag om förbud mot införsel av jordbruksvaror från Sydafrika,
3. beträffande *förbud mot införsel av jordbruksvaror från Namibia*
att riksdagen förklarar motion 1985/86:140 yrkande 2 besvarad med vad utskottet anför,
4. beträffande *fullständig ekonomisk bojkott av Sydafrika* res. 2 (vpk)
att riksdagen avslår motion 1985/86:140 yrkande 1,
5. beträffande *ändring av GATT*
att riksdagen förklarar motion 1985/86:143 yrkande 2 besvarad med vad utskottet anför, res. 3 (m)
6. beträffande *överenskommelser med näringslivet m. m.* s.y. (m)
att riksdagen förklarar motion 1985/86:141 yrkande 1 besvarad med vad utskottet anför,
7. beträffande *mineralimporten från Sydafrika*
att riksdagen förklarar motion 1985/86:141 yrkande 2 besvarad med vad utskottet anför,
8. beträffande *export av kärnkraftsmaterial*
att riksdagen förklarar motion 1985/86:141 yrkande 3 besvarad med vad utskottet anför,
9. beträffande *rätt för kommuner och landstingskommuner att vidta bojkottåtgärder mot Sydafrika* res. 4 (m)
att riksdagen med bifall till propositionens förslag och med avslag på motion 1985/86:142 yrkande 4 antar det till propositionen fogade förslaget till Lag om rätt för kommuner och landstingskommuner att vidta bojkottåtgärder mot Sydafrika,
10. beträffande *särskild straffskala*
att riksdagen antar det till propositionen fogade förslaget till Lag om ändring i lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner,

11. beträffande *dispens från lagen om investeringsförbud* att riksdagen förklarar motion 1985/86:143 yrkande 1 besvarad med vad utskottet anfört,

12. att riksdagen godkänner regeringens förordnande att 3 § lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner skall tillämpas i fråga om Sydafrika till följd av FN:s säkerhetsråds resolution nr 569 av den 26 juli 1985,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet i övrigt anfört om åtgärder mot apartheid i Sydafrika.

Stockholm den 5 december 1985

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Sture Ericson (s), Axel Andersson (s), Maj-Lis Löw (s), Margaretha af Ugglas (m), Bengt Silfverstrand (s), Karl-Erik Svartberg (s), Sten Sture Paterson (m), Nils T Svensson (s), Gunnel Jonäng (c), Anita Bråkenhielm (m), Maria Leissner (fp), Hadar Cars (fp), Oswald Söderqvist (vpk) och Pär Granstedt (c).

Reservationer

1. Förbud mot införsel av jordbruksvaror från Sydafrika

Margaretha af Ugglas, Sten Sture Paterson och Anita Bråkenhielm (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med "Det av" och på s. 12 slutar med "avstyrks därför." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar regeringens inställning om vikten av att vidta åtgärder mot användningen av fångar i det sydafrikanska jordbruket. Det är emellertid angeläget att dessa åtgärder får en utformning som är förenlig med Sveriges internationella åtaganden. Under utskottsbehandlingen har inte tillfredsställande visats att det undantag som finns i GATT-avtalet beträffande användning av fångarbetskraft i produktion är tillämpligt på de åtgärder som propositionen föreslår. Vid ett genomförande av importförbudet riskerar Sverige därmed anmälan och prövning i GATT.

För att markera Sveriges fördömande av användningen av fångarbetskraft och tvångsarbete i det sydafrikanska jordbruket bör ett system med intyg införas. I dessa intyg skall producenterna under allsidig insyn garantera att tvångsarbetskraft eller tvångsarbete ej utnyttjas i produktionen. Om sådant intyg ej kan uppvisas skall import till Sverige av de aktuella jordbruksprodukterna ej få ske. Härigenom skulle Sverige öka trycket på de sydafrikanska producenterna att avskaffa systemet med tvångsarbetskraft och utnyttjandet av fångar i produktionen. Ett sådant system med intyg skulle vara förenligt med Sveriges åtaganden gentemot GATT.

Regeringen bör ges i uppdrag att utforma erforderlig lagtext i detta syfte. Innan lagen träder i kraft bör konsultationer ske med bl. a. de nordiska länderna och GATT.

Med det anförda avstyrks regeringens förslag och tillstyrks yrkandena 2 och 3 i motion 142 (m).

dels att utskottets hemställan i mom. 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *förbud mot införsel av jordbruksvaror från Sydafrika* att riksdagen med ändring av propositionens förslag och med bifall till motion 1985/86:142, yrkandena 2 och 3, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

2. Ekonomisk bojkott av Sydafrika

Oswald Söderqvist (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 12 som börjar med "Det är" och slutar med "det anförda." bort ha följande lydelse:

Sverige bör mot bakgrund av det senaste årets utveckling i Sydafrika gå från ord till handling och ställa sig bakom dessa krav. En svensk ekonomisk bojkott av Sydafrika är ett naturligt nästa steg i den svenska Sydafrikapolitiken. Utskottet tillstyrker därmed yrkande 1 i motion 140 (vpk).

dels att utskottets hemställan i mom. 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *fullständig ekonomisk bojkott av Sydafrika* att riksdagen med bifall till motion 1985/86:140, yrkande 1, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

3. Ändring av GATT

Margaretha af Ugglas, Sten Sture Paterson och Anita Bråkenhielm (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar med "Försök att" och på s. 13 slutar med "anses besvarat" bort ha följande lydelse:

Försök att uttryckligen ändra GATT-reglerna i den riktning motionärerna önskar skulle innebära risker för att GATT förlorar sin möjlighet att slå vakt om de mål avtalet främst är till för att förverkliga. Därtill kommer att det inte torde finnas större politiska och praktiska förutsättningar att åstadkomma en stadgeändring i GATT än att få till stånd de erforderliga besluten i FN:s säkerhetsråd.

Med hänvisning härtill avstyrker utskottet yrkande 2 i motion 143 (fp).

dels att utskottets hemställan i mom. 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *ändring av GATT* att riksdagen med avslag på motion 1985/86:143, yrkande 2, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

4. Kommunal bojkottåtgärder

UU 1985/86:12

Margaretha af Ugglas, Sten Sture Paterson och Anita Bråkenhielm (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar med "Utskottet vill" och på s. 15 slutar med "motion 142 (m)." bort ha följande lydelse:

De grundläggande bestämmelserna om den kommunala kompetensen finns i 1 kap. 4 § kommunallagen. De närmare gränserna för den kommunala kompetensen har dragits upp av rättspraxis.

Om kommuner och landstingskommuner ges möjlighet att vidta bojkottåtgärder riktade mot andra länder innebär detta att medborgarna i utrikespolitiska frågor skulle bli bundna, inte bara av beslut av riksdag och regering, utan även av beslut av de kommunala och landstingskommunala organen. En sådan ordning skulle sakna den välmotiverade avvägning som i dag råder mellan å ena sidan den kommunala kompetensen och å andra sidan riksdagens och regeringens ansvar för den svenska utrikespolitiken.

En utvidgning av kommunernas och landstingskommunernas kompetens i utrikespolitiska frågor kan komma att inkräkta på, och i ett längre perspektiv dessutom undergräva, den officiella utrikespolitiken. Den föreslagna utvidgningen av den kommunala kompetensen i dessa frågor strider dessutom mot den s. k. lokaliseringsprincipen, då de åtgärder som lagen öppnar möjlighet till saknar samband med den egna kommunen.

Med hänvisning härtill avstyrker utskottet regeringens förslag.

dels att utskottets hemställan i mom. 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande rätt för *kommuner och landstingskommuner att vidta bojkottåtgärder mot Sydafrika*

att riksdagen med ändring av propositionens förslag och bifall till motion 1985/86:142, yrkande 4, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Dispensreglerna

Margaretha af Ugglas, Sten Sture Paterson och Anita Bråkenhielm (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "Utskottet förutsätter" och på s. 16 slutar med "anses besvarat." bort ha följande lydelse:

Om riksdagen, som föreslås i motionen, skall uttala att inga dispenser (enligt 6 eller 8 §§) bör beviljas så länge undantagstillstånd råder i Sydafrika bör ett sådant beslut enligt utskottets mening meddelas genom att gällande lag ändras. Utskottet är emellertid inte berett att anse att den nuvarande situationen påkallar en ändring av lagregler som så nyligen setts över. Ingen prövning har hittills ägt rum av ansökningar enligt det nya förfarandet.

Utskottet erinrar om att regeringen inte är skyldig att medge några undantag från lagen. När ett tillstånd enligt 8 § meddelas kan strikta villkor och tidsgränser uppställas.

Utskottet noterar i sammanhanget att utrikeshandelsministern, när han i september 1985 presenterade de i propositionen föreslagna åtgärderna mot Sydafrika, tillkännagav att regeringen inte hade för avsikt att bevilja några dispenser under återstoden av innevarande år. Vidare vill utskottet framhålla att den svenska Sydafrikapolitiken skall ses över före utgången av år 1990. Översynen skall bl. a. omfatta en omprövning av lagen och dispenssystemet.

Med hänvisning till det anförda avstyrks yrkande 1 i motion 143 (fp).

dels att utskottets hemställan i mom. 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *dispens från lagen om investeringsförbud* att riksdagen med avslag på motion 1985/86:143, yrkande 1, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

Särskilt yttrande

Överenskommelser med näringslivet

Margaretha af Ugglas, Sten Sture Paterson och Anita Bråkenhielm (alla m) anför:

Av principiella skäl är vi utomordentligt tveksamma till den form av överläggningar syftande till överenskommelser som beskrivs i propositionen och på s. 13 i utskottets utlåtande. Skall regering och riksdag av utrikespolitiska eller motsvarande skäl ålägga företagen vissa begränsningar i deras uppträdande, bör detta ske genom lag eller motsvarande. På detta sätt blir de regler som gäller klarare både för staten och företagen, samtidigt som vi för omvärlden klart anger vilka villkor som gäller för svenskt näringsliv. Det finns också anledning att peka på de risker det på sikt kan innebära, om svenska företags verksamhet utomlands uppfattas som en del av vår utrikespolitik.

Förslag till

Lag om förbud mot införsel av jordbruksvaror från Sydafrika

UU 1985/86:12

Bil. 1

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Varor hänförliga till 1–24 kap. lagen (1977: 975) med tulltaxa får inte föras in i landet, om varorna har sitt ursprung i Sydafrika.

Förbudet omfattar inte införsel under sådana omständigheter som för en tullpliktig vara medför tullfrihet enligt 7 § tullförordningen (1973: 979).

2 § Om olovlig införsel av varor och om försök därtill finns bestämmelser i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1986. Regeringen får, om det föreligger synnerliga skäl, till utgången av februari månad 1986 medge undantag för införsel på grund av avtal som slutits före lagens ikraftträdande.

Förslag till

UU 1985/86:12

Lag om rätt för kommuner och landstingskommuner att vidta bojkottåtgärder mot Sydafrika

Bil. 2

Härigenom föreskrivs följande.

Vid upphandling får kommuner och landstingskommuner genom bojkott av varor och tjänster med sydafrikanskt ursprung vidta sådana solidaritetsaktioner som riktar sig mot den sydafrikanska apartheidpolitiken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1986 och gäller till utgången av år 1986.

Lag om ändring i lagen (1971: 176) om vissa internationella sanktioner

Härigenom föreskrivs att 11 och 15 §§ lagen (1971: 176) om vissa internationella sanktioner skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*11 §¹

Den som bryter mot förbud som meddelats med stöd av 3–8 § dömes, om gärningen skett uppsåtligt, till böter eller fängelse i högst två år eller, om gärningen skett av grov oaktsamhet, till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall skall *ej* dömas till ansvar.

För anstiftan av eller medhjälp till gärning som avses i första stycket dömes *ej* till ansvar.

I den mån det påkallas med anledning av beslut eller rekommendation som avses i 1 § första stycket kan regeringen förordna att svensk medborgare, som utom riket begått brott som avses i denna paragraf, skall dömas efter denna lag och vid svensk domstol, även om 2 kap. 2 eller 3 § brottsbalken *ej* är tillämplig och utan hinder av 2 kap. 5 a § första och andra styckena nämnda balk.

Den som bryter mot förbud som *har* meddelats med stöd av 3–8 § döms, om gärningen skett uppsåtligt, till böter eller fängelse i högst två år eller, om *brottet är grovt, till fängelse i högst fyra år. Har* gärningen skett av grov oaktsamhet, döms till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall skall *inte* dömas till ansvar.

För anstiftan av eller medhjälp till gärning som avses i första stycket döms *inte* till ansvar.

I den mån det påkallas med anledning av beslut eller rekommendation som avses i 1 § första stycket kan regeringen förordna att *en* svensk medborgare, som utom riket *har* begått brott som avses i denna paragraf, skall dömas efter denna lag och vid svensk domstol, även om 2 kap. 2 eller 3 § brottsbalken *inte* är tillämplig och utan hinder av 2 kap. 5 a § första och andra styckena nämnda balk.

15 §²

Regeringen får förordna att utlänning som skäligen kan *antagas* ha hemvist i blockerad stat och ha begått eller avse att begå sådan handling som står i strid mot förbud enligt 3–8 § kan avvisas i den ordning som *föreskrives* i utlänningslagen (1954: 193).

Regeringen får förordna att *en* utlänning som skäligen kan *antas* ha hemvist i *en* blockerad stat och ha begått eller avse att begå sådan handling som står i strid mot förbud enligt 3–8 § kan avvisas i den ordning som *föreskrivs* i utlänningslagen (1980: 376).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1986.

¹ Senaste lydelse 1979: 515.

² Senaste lydelse 1979: 515.

